

dache, waar menig vijandelijke kogel op afstuitte, en waaronder hij, in de belegering van Groningen, bijna verplet werd.

Zulk een heldenschild hing men weleer, met pantzer en zwaard, in de ridderzaal op, om alzoo van geslacht tot geslacht over te gaan, en de gansche nakomelingschap te ontvonken en te bezielen. Ook nu stelt men wederom hoog belang in het wapentuig der voorouderlijke helden, en verzamelt en herstelt al wat gedurende een paar eeuwen van onverschilligheid verstrooid of bedorven werd. Oude schilden evenwel worden zeldzaam meer aangetroffen. *(Het vervolg hierna.)*

REGT VAN DE GRUIT.

Als eene bijdrage tot de belangrijke verhandeling van den heer Mr. W. C. ACKERSDYCK over *zekere belasting op het brouwen van het bier, onder de benaming van het regt op de Gruit*, (geplaatst in het III. deel, eerste stuk der *Verhandelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, bl. 179—202), kan strekken de volgende plaats, voorkomende in eene oorkonde van der 5. kal. Octob. 1074, te vinden in het II. deel der *Academisehe Beiträge* van C. J. KREMER, S. 203—207, welke oorkonde aldaar tot opschrift heeft: «*Erzbischof ANNO II von Köln vertheilt adie von Graf Eberhard von Klev zu erbauung des Klosters zu St. Quirin in Neuss hergegebene Güter zwischen dieser Kirche und der Domkirche in Köln.*» — luidende (S. 205):

«*Item omne jus quod de fermento cerevisie, aquod frumentum (1) dicitur Gruyt debet vel potest accipi in oppido Nuxiensi erit sepedicte Nuxiensis ecclesie, ita quod sine ejus licentia nullus possit ibidem cerevisiam fermentare.*»

Het regt van de *Gruyt* behoorde alzoo in de XI. eeuw te Neuss aan de kerk van St. Quirin aldaar, terwijl tevens door deze oorkonde het beweerde van gezegden heer ACKERSDYCK, blz. 184 wordt bevestigd, dat men reeds in die eeuw door *Grutum mout* verstond. **Mr. W. J. C. VAN H.**

ONUITGEGEVEN STUKKEN.

Over de belegering van Leiden en het kapiteinschap van Johan van der Does. 1574.

Onder de aantekeningen van den hoogleeraar A. Matthaeus, weleer in eigendom toebehoorende aan den heer d'Yvoy van Mijdrecht, thans op het provinciaal archief te Utrecht berustende, vonden wij een paar brieven door dien geleerde, uit een eigenhandig opstel van Johan van der Does, afgeschreven. Beide stukken betreffen de stad Leiden, tijdens het vermaarde beleg van 1574. Het eerste stuk, dat wij hieronder medeelen, is voor de geschiedenis

(1) *sic* niet *fermentum*.

van veel belang, als gevende eenige tot dus verre onbekende bijzonderheden nopens het ronde en edele karakter van Janus Douza en den goeden geest der schutterij, maar tevens van de wankelmoedigheid der leidsche magistraatspersonen, bepaaldelijk in het stuk van onderhandeling met den vijand, hetwelk alzoo dienen kan tot aanvulling en verbetering van hetgeen daaromtrent voorkomt bij:

BOR I. 552, 553; PETIT, *Chron.* II. 291; FRUITIERS bl. 104; SEVERINUS (4. druk) bl. 96; ORLERS 506, 515; TE WATER, *Levensb. van Van de Werff*, bl. 106; J. ROEMER, *Eeuw. van het ontzet*, bl. 17.

Het tweede stuk, mede in dit No. opgenomen, heeft insgelijks eenige betrekking tot den toestand van Leiden, tijdens het beleg, maar loopt toch meer bijzonder over een later verschil, tusschen de plaatselijke regering en Johan van der Does ontstaan.

I.

Aen syne Princelijcke Excellentie.

Desen dient om Uwer Excellentie te adverteren van de grote ontrouwicheyt van sommige van den magistraet alhier, dewelcke, dese jammerlicke benoutheyt tot heuren voordeel treckende, dagelick meer ende meer hen vervorderen, die scamele ende hongrige gemeeynte, op ydele ende valsche geloofen vant scriyven van den viant, oproerich te maken, contrarie den eedt Uwer Excellentie ende den staten gedaen, 'twelck ick niet en scriyve van horen seggen, maer als in *vo praesenti* geweest hebbende, meer dan eenmael, in tegenwoordicheyt van de capiteynen ende wachtmeesteren van de burgerie alhier.

Om tot het rechte verstant van welcke te komen, so schijnt, dat op eergisteren, als wesende den 5. Septemb., alhier binnen Leyden gecomen sijn seeckere twee missiven, gescreven uyt Leyderdorp, den eenen van Baldees (1), ende den anderen van Wybisma, alle beyde hen adresserende aen de borgemeesteren ende regierders der stede van Leyden, aen denwelcken sy beter vat versekert waren te hebben dan aen den capiteynen ofte wachtmeesters van de schutterye. Ende alsoe by dezelfde missive den viant ons ene geseten tijt geprescribeert hadde, om middelertijt ons beraet te nemen, tot op huden 's manendaechs, als wesende den sevendenden Septembris, so schijnt, dat op de lectuer ende visitatie derselver, door instantie van sommige papisten, ten selfden daghe, mede by een geroepen sijn de geheele veertich, mitsgaders die capiteynen ende wachtmeesters, ende sommige van den rijckdom; ende daer nae de propositie gedaen by Peter Ariensz, als ouste borgemeester, alwaer van hem es de sobere staet deser stede in 't breetste verhaelt, ende daer na die schone geloofen van den viant, begerende van enen ygelick daerop te willen letten, om daer nae ryepelick te helpen aviseren ende resolveren, een yder nae sijn consciencie ende beste wetenschap, tot meesten orbaer van de stad, naer uytwysen den eed derselver stede, ende de Conincl. Maj. te voren

(1) Den brief van Baldaeus, in het Spaansch en Nederlandsch, alsmede dien van Mathenes van Wybisma, vindt men bij ORLERS 495—498; TE WATER, *Verk. Vaderl. Gesch.* 103—109. Vergelijk daarmede TE WATER, *Levensb. van Van de Werff* 107. Bor I. 552 geeft van beiden den korten inhoud.

van hen allen gedaen, 't welck tot tweemaal toe van hem in syne propositie verhaelt is, sonder eens den naem van Sijn Excellentie daerin te spellen. Naer welcke Jacob van der Does, eerst gevraecht sijnde, heeft voor antwoord gegeven, dat men voor al hoorde te letten op de qualiteyt, van den ghenen, van wien dese brieven geschreven waren, aengemerckt een yder wel kunt was, dat Mathenes (hoewel een goet edelman sijnde) 't'anderon tyden sijn eer ende eet veracht hadde, tot Haerlem, tegens die dochter van Vliet. Ende aengaende Baldaeus, dat dieselfde een geboren Spangiaert was, te weten een gesworen ende erfviand deser Nederlanden, waer uit men wel ghissen mocht, wat genade ons van hem soude staen te verwachten. Belangende Muthenesse scryven van die grote macht der Spaengiaerden, ende andere heercracht rontsom Leyden liggende, dat die geensins en souden connen verhinderen 't'ontset van Syne Excellentie, aengesien sy wijt ende sijt van malcanderen verspreit lagen, want voor soo veel het water aanginge, dat hetselfde niet mogelijk en was tegens enen berg op te leiden, also Schiedlant ende Delfslant ongelijck lager gelegen waren dan Rijnlant, ende de stede van Leyden. Liet hem beduncken, dat die steden van der Goude, Rotterdam ende Schiedam, als watersteden sijnde, wel so goeden verstant van het waterpas behoorden te hebben als Mathenes, ende oick niet te geloven waer, dat sy haer ende het gantsche platteland in sulcke scade, bederffnisse ende periculen oyt gestelt souden hebben, deur het doorsteken van de dijcken, ten hadde saeck geweest, dat sy wel van te voren verseeckert hadden geweest van de operatie van dien. Was daeromme van meninge het verhoopde ontset te verwachten, ende, achtervolgende synen eed, tot den uuytersten toe, sijn goet ende lijf by de stede op te setten. Aengaende hare schoone toesegginge van genade, advys aen die van Naerden, Zutphen, Haerlem, Mechelen, welcke stede ons wel souden behoren tot exempel te dienen, ende genomen, schoon dat wy wel verseekert waren, dat ons sulcx gehouden soude worden, so en waert in ons vermogen nochtans niet, om sulcx over ons te nemen, also wy met eede aen Syne Excellentie, ende den anderen steden verplicht waren, dewelcke ons niet geoorlooft en waer te buyten gaen, sonder etc. Waerna ick, gevraecht sijnde, hebbe geantwoord, dat het my een grote vreemdicheyt docht te wesen, jae byna ongelooftick, dat diegene, die misdaen hadden, en dat soo groffeltick, na heur eygen scryven, jegens God ende den coninck, ende niet weerdich en sijn die minste genade, nu selfs eerst aengesocht worden, ende soo groten pardoen aangeboden, ende dat d' een op d' andere sonder exceptie van personen, eer dat wy sulcx begeerende sijn, jae gantsch van der hant stoten deur onse grote hertneckicheyt, niet jegenstaende belooft van meerder exemptien ende privilegien, dan wy oyt te voren gehadt hebben. In welck een dinge my seer qualick is aenstaende, als dat sy heur selven in haer eygen woorden loogenachtich maecken, aengemerckt sy, in alle haer voorgaende pardoenen, in elck bysonder geprotesteert hebben 't selve het alderleste te sijn, sonder dat wy daerenboven enich pardoen meer souden hebben te verwachten. Daer sy, niet tegenstaende dien, soo veel pardoenbrieven daerenboven op de verscheyden noch aengeklampt hebben, endenoch niet op en houden van dagelick ons te pardonneren, jae ons noch wel 25 pardoenen mildelijck aanbieden sullen, indien sy eens mercken, dat wy willich sijn, om die maer te accepteren. Waer uyt wel te mercken is, dat het anders niet en was dan bedriegelijcke aenlockinge, ende glatte schelmery, om ons daer mede onder

't niet te crygen. Can daerom my niet laten beduncken, ons geoorlooft te wesen in sodane materie eens te treden sonder openlijck voor eerlose ende meneedige lantverraders ende eetbrekers gescholde te werden, soodat wy ons hoeft in toecomenden tyden niwers en souden derven met eeren voortsteken, conformerende my voorts met de opinie van Jacob van der Does, ende namentlijck op 't stuck van Mathenes, de welcke, gelijk in voorleden tyden hem had connen behelpen mit het concilium van Trenten, nopende sijn heimelijcke trouwe, nu te beduchten is jegens ons hem te mogen beweeren mit het concilium van Constans etc. Welcke opinie oock gevolgt is by de jonge heere van Warmont, mitsgaders den bailliu van Rijnlant.

Waerna vervolgende gevraecht sijnde de borgemeesteren, schepenen, ende vroetscap hebben het meeste part van hem luyden gesustineert, dat noot eet breect, ende dat sy daer niet meer in gehouden en waren, aangemerckt sy op heur gesetten tijt niet ontset en waren, dat daeromme de staten veel eer voor meneedich met recht gehouden mochten werden, dewelcke heur ontset niet en accelereerden, achtervolgende heure belooften, maer lieten ons zitten troosteloos, ende sonder hoop van een beter, gelijk sy oock mede den winter verleden, ten tyde van de eerste belegeringe, gedaen hadden. Die andere, dat men soude scryven aen Baldaeus (1) ende Mathenes, seggende dat men niet te veel vrienden hebben en mochte, ende datmen om vry geleyde voor drie ofte vier personen, die aen Syne Excellentie trecken souden, omme te versoecken van den eet ontslagen te werden, om daer naer te doen, 'tgeen sy niet geern doen en souden (*par derrière*). Waerinne d' andere geen swaricheyt en vonden, aengesien sy altijd onder den coninck blyven souden; ende ten laetsten geresolveert hetselfde, niet tegenstaende dat ik met den capiteynen ende wachtmeesters daarvan openlijck geprotesteert hebben, ende acte versocht 'tselfde jegens onse wille te wesen, hoewel wy overstempt sijn geweest. Welcke brief, also men wel dencken mach dat strax te poste naer Utrecht gesonden is, heeft oorsake gegeven den heere van Lannoy (2), omme des anderen daechs een trompet af te veerdigen over Haerlem te peerde met twee brieven, d' eene doer sijn name ende de andere by XV. glippers (3) onderteyckent (4). Op welcke de sevenden daer na wed eromme de vergaderinge van XL geleyt is. Ende also de commissaris (5) des s'nachts overleden was, is Jacob van der Does versocht, omme deselve staet te willen accepteren, dewelcke sulcx geweygert heeft, seggende bereyt te wesen, als hem 't selve by Sijn Excellentie soude bevolen werden, maer anders niet, overmits de dissentie, die hy onder ons sach. Heeft ten laetsten nochtans hem laten geseggen, om mede hemselfen dagelick aldaer op 't stadthuys te laten vinden, ende met raet en de daet de magistraet te assisteeren. Waernaer ons voorgehouden is de missive van Lannoy, ende van de glippers. Waerop gestemp

(1) De brief aan Baldaeus, met het antwoord daarop, staat bij *ONLERS*, bl. 500 en verv.

(2) Ferdinand van Lannoy, graaf van Roche, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, toen ter tijd in de stad Utrecht residerende.

(3) *Glippers* zijn: uitgewekenen.

(4) *ONLERS*, bl. 499—500 geeft de brieven. Vergel. *BOX*, I. 552. 558., alwaar de korte inhoud des briefs van Lannoy voor komt, zoo ook van dien der glippers, ten getale van vijftien, met name genoemd.

(5) Te weten de commissaris Bronkhorst, overleden 6 Sept.

is, dat men de aengeboden genade niet en behoorde te verwerpen, terwijl sy ons noch gebeuren mochte, maer insichtnemende op den soberen staet, daer wy in waren, ende de cleyne apparentie van ontset, makende daer toe sommige den prins logenachtich in sijn scryven. Maer also Jan van Hout seyde: de resolutien van eenen ygelick te willen teyckenen bysondere, ten eynde, in de pluralite van de stemmen te colligeren, niet gedwaelt en werde, hebben de meesten hoop te vreden geweest, dat men, van stonden aen, aen Syne Excellentie soude scryven, ende t'sanderen daechs daer naer aen Lannoy, mitsgaders aen de glippers antwoordt senden, van gelijcken inhoud, als men van te voren aan Baldees geschreven hadde, nopende het vry geley voor drie ofte vier personen, met welcke opinie hem nae oock geconfirmeert heeft Half Leyden, laetende deurdoen sijn eerste advys (1). Waernaer ick adviseert hebbe, te weten dat ick anders niet verstaen en conde, oft dit selve was een beginsel omme metten vyant te parlementeren, ende in communicatie van deditie se comen, ende also 't selfde contrarieerde niet alleen onsen eet, maer oock de placaten van Syne Excellentie, ende oock diverse missiven, waerby hy ons ernstelijck vermaent hadde, om nuer des vyants scryven niet te luysteren, veel min van heur met brieven yet te versoecken. Liet my beduncken in onser macht niet te sijn, om in sulcx eens te treden, zonder daerop te voren gehoord te hebben 't advys van de bevelhebbers ende rotmeesters der schutteryen, ende genomen, schoon dat het ons geoorloft waer onse eed ende des princen placaten te infringeren, soo stont het nochtans te besien, off het oock de schutteryen believen soude, dewelcke sulcx soe na aenginck als ons, ende principelijck denghenen, die de stadt aldereerst onder de gehoorsaemheyt van Sijn Excellentie gereduceert hadden; tot welck hot meeste part van mijne heeren, daer jegenwoordich sijnde, weynich schults hadden. Vont daeromme raetsaem niet aan den viant, maer aen Syne Excellentie te scryven, waerop Half Leyden heeft geantwoort: dat wy aldaer niet en saten, om malcanderen met placaten te achterhalen, alsoo een ygelick syne opinie behoorden vry te wesen, ende dattet maer gedaen was om beters wille, ende om den vyant het te houden trainerende, ende dat hem leet soude sijn, dat ymant een tant ofte vinger sweren soude, belovende indien het quam, dat wy met den vyant accordeeren souden moeten, dat wy in sulcken gevallen allegader mede deselfde gratie genieten souden als sy luyden. Waerop ick geantwoirt hebbe, dat wy veel liever in ongenade van den vyant, dan in genade hadden te wesen, ende dat wy sulcx niet sochten. Protesterende anderwerf van 'tselfde, ende acte versoekkende als vorens, 't welck ons geweygert is, seggende geen maniere van doen te sijn. Ende Peter Adriaensz. daerenboven, dat hy 'tselfde wel wiste voor Syne Excellentie te verantwoerden, ende oock van meninghe waer de copyen van dien aan Syne Excellentie over te schicken, waervan dien 't opschrift was: *Aen den uytgeweken borge- ren van Leyden*, beyde niet des stats groote segel en van buyten

(1) Bij FRUITIERS bl. 79 . bij ORLERS, bl. 303, en vervolgens bij de meeste lateren, wordt het onderhandelen met Baldaeus voorgesteld, als of dit slechts eene list geweest ware, ten eynde de Spanjaerden te misleiden, en alsoo de stadsheden, om andere zaken uit te regten, door het leger te krijgen. Dat dit het geval niet geweest is, en de groote meerderheid wel degelijk genegen was, zich te onderwerpen, blijkt ten duidelijckste uit de onmin tusschen Douza en den magistraet. ORLERS had daarvan moeten spreken bladz. 506, 515, maar glijdt er luchtig over heen.

opgedrukt. Ende en twijffelde oock niet of 't selfde soude Sijn Excellentie wel aengenaem wesen. Waer jegens ick ten lesten versocht, dat men ten minsten ons daer uyt soude laten, sonder t' onderteyckenen, *deur beveel ende ordonnantie van de magistraet, capiteynen ende wachmeesteren, mitsgaders den rijckdom der stede van Leyden*, gelijk sy in haere voorgaende brieven aen Baldees gedaen hadden, niet jegenstaende datter niemant van ons in sulcks geconsenteert hadde. Versoekkende daerenboven, (nademael het anders voor dese tijt niet wesen en mochte) dat sy ten minsten nog een dach twee ofte drie met de voorzeide brieven te senden souden willen supersederen, also wy verhoopten middenretijt bescheyt van Syne Excellentie te crygen, waernaer wy ons souden hebben te reguleren. 't Welck sy oock afgeslagen hebben. Den sevenden soo heeft Pieter Adriaensz. tot een assistent versocht Jacob van der Does, alsoo hy opentlijck seyde, dat sijn confratres ende die van de wet hem nagaven, dat hy 't altemael alleen regeerde, ende dat sonder hem het accoord metten viant al over lang gemaect soude sijn geweest, noemende daarover het volle collegie (1).

II.

Aen Syne Princelijcke Excellentie.

Remonsteert, in alder oitmoet Uwer Excellentie onderdanige dienaar ende ondersaet, Jan van der Does ende van Noortwijck, hoe dat hy suppliant, in 't begin van het tweede beslyt der stede van Leyden, aemerckende die groote cleynharticheit ende mistroosticheyt van de borgeren ende inwoonderen derselver, uuyt oysaecke van 't subiet ende onversien overcomen des algemeynen viants, mitsgaders het overgaen van de garnisoenen in Rijnlant ten platten lande leggende, ende ter andere syde de sobere provisio, ende quade gesteltenisse van binnen, ter requisitie van den commissaris Bronckhorst, Peter Adriaensz., borgemeester, ende sommige andere vrome borgeren, aenvaert heeft die commissie van 't capiteinschap over het borger vaandel, ter dier tijt binnen der stede voersc. in garnisoen leggende, ten eynde deselve compagnie door fault ende gebreck van capiteyn, overmits 't overlyden van Mr. Andries, niet verlopen ende verstroyt soude werden, ende heeft 't selfde gedurende den tijt der belegeringe by een gehouden ende bedient, gelijk een capiteyn sculdich is te doen, als alle werelt wel kennelick is, sonder nochtans een stuver prouffijts daer van genoten te hebben ter tijt ende wyle toe, dat, door de wonderbaerlicke genade Goodts ende 't goede beleyt van Uwer Princelijcke Excellentie, de stadt ontset ende de belegherde haere verlossinge ghesien hebben. Naer welcke tijt de suppliant, gedediteert sijnde van alle middelen, om hem selven met sijne huysfrou, ende kleyne kinderkens, langer te onderhouden, als van alle syne, ende sijne huysfrouwe goederen, onder des viants gebiet leggende, gefrustreert sijnde (aengemerct deselfde al over drie jaeren van 't hoff van Utrecht aengetast ende geconfisqueert sijn geweest) mitsgaders daerenboven noch meest alle syne huysraet ende inboel, tot onderhout van hem ende syne familie, tot onderpant verset ofte verkocht hebbende, genootsaecht is geweest hem tot Uwer Excellentie te adresseren, ende deselve syne noot door sommige vrienden te kennen te geven. Welcke Uwer Excellentie verstaen hebbende be-

(1) Met deze schildering van Leiden tijdens het beleg vergelijkte menhet *carmen trochaicum* van denzelfden J. Douza, *ad Janum Haulenum*.